

Мельник М. М.,
викладач кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури

ПОРТРЕТНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ РОМАНУ ТОМАСА МАННА «БУДДЕНБРОКИ»

Анотація. У статті розглянуто проблему використання прикметників в описі портретної характеристики головного героя в романі Томаса Манна «Будденброки». Підкреслено виняткову значущість детального опису зовнішності головного героя, його жестів, одягу в зображенні соціально-історичного часу. З'ясовано, що у виборі прикметників, у високій частоті вживання та в їх стилевих функціях відображені основні закономірності й тенденції індивідуального стилю автора.

Ключові слова: Томас Манн, портрет, прикметники, соціальний статус, індивідуальний стиль.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена потребою комплексного вивчення прикметника як засобу лінгвістичного творення художнього тексту.

Об'єкт дослідження – прикметники німецької мови в художній літературі.

Предметом дослідження є особливості функціонування прикметників у текстах німецької художньої прози.

Джерелом матеріалу дослідження є всесвітньо відомий роман Томаса Манна «Будденброки». Вибір саме цього твору для аналізу спричинений тим, що в сучасній німецькій літературній критиці відзначається тенденція до вивчення творів Томаса Манна.

Мета дослідження – дослідити прикметники, виявити особливості їх функціонування та частотність уживання їх у художньому тексті. Відповідно до мети, виконано такі завдання: досліджено роль прикметників у створенні зовнішнього образу героїні, емоційного й експресивного ефекту в структурі художнього твору.

Проблемою створення художнього образу в структурі літературного твору займаються багато лінгвістів і літературознавців. У роботах, присвячених дослідженню портретних характеристик, розглядаються питання формування та розвитку портретного опису (Б.Є. Галанов, Г.С. Сириця) [1], виявлення лінгвістичних особливостей портрету (Є.О. Гончарова, В.М. Жирмунський, О.О. Мальцева), розроблення типології портретних описів (О.І. Белецький, О.М. Беспалов, Н.О. Родіонова). Сьогодні увага до проблем портретизації персонажа за особливостями його характеру, до встановлення місця та функцій портрету персонажа в художньому творі не послаблюється.

Виклад основного матеріалу дослідження. У роботі ми розглядаємо портрет як зображення зовнішності персонажа засобами художнього слова, а саме прикметниками. За допомогою прикметників Томас Манн описує образ головного героя роману Томаса. За допомогою епітетів виразно постає у свідомості читача уявлення про зовнішність людини, характер, манеру спілкування.

Для аналізу портрета головного героя ми використовуємо три типи портрета:

1. Зовнішній портрет – зображення зовнішності головного героя.

2. Внутрішній портрет – внутрішній світ, риси характеру діючої особи.

3. Мовний портрет – індивідуалізована мова героя.

Зовнішній портрет Томаса. Автор використовує безліч епітетів для опису зовнішності Томаса, щоб якомога детальніше передати колір, форму, смак, статус і манери головного героя [7]. Портретний опис Томаса в цей період характеризується такими прикметниками, як *klein, stark, lang, fest, kräftig, herrenmäßig, feingeschnitten, gepflegt* і *bürgerlich*, які вказують на доглянуту зовнішність героя.

Вони утворюють словосполучення з такими іменниками, як *Zähne (kleine Zähne), Nase (feingeschnittene Nase), Haar (gescheiteltes Haar), Kinn (festes Kinn), Hände (bürgerliche Hände), Fingernägel (gepflegte Fingernägel), Kleidung (herrenmäßige Kleidung)*.

На початку роману наявні такі кольори, як *gelblich, golden, grün, dunkel, bläulich, weiß*. Автор часто використовує *dunkelblond, dunkelgrau, blaugrau*.

Наведені приклади демонструють зовнішність та одяг героя: *Thomas war sechzehnjährig, als er die Schule verließ. Er war stark gewachsen in letzter Zeit und trug seit seiner Konfirmation... ganz herrenmäßige Kleidung, die ihn noch größer erscheinen ließ. ...* [8, S. 16].

Томас Манн використовує для опису зовнішності героя безліч епітетів, при цьому натякає на схожість хлопця з його дідусям: *Die Ähnlichkeit mit dem Großvater hatte sich bei Thomas so stark entwickelt wie bei Christian diejenige mit dem Vater; besonders sein rundes und festes Kinn und die feingeschnittene, gerade Nase waren die des Alten* [8, S. 74].

Автор описує зовнішність героя в молодості за допомогою таких прикметників, як *gut, munter, elegant, sorgfältig* і *morgenfrisch*. Але з часом змінюється сам герой, тому переважають інші епітети, такі як *mat, kalt* і *bleich*.

Thomas Buddenbrook, noch ein wenig blaß, war eine auffallend elegante Erscheinung. Es schien, daß diese letzten Jahre seine Erziehung durchaus vollendet hatten... Was Einzelheiten der Körperbildung, wie das Kinn, die Nase und besonders die Hände... wunderbar echt Buddenbrooksche Hände! betraf, so war seine Ähnlichkeit mit dem Großvater noch größer geworden [8, S. 239].

У цей період Томас характеризується такими якостями, як *Eitelkeit, Willensanstrengung, Aktivität, Eleganz* і *Geschmack*.

Wenn das Merkwürdige zu beobachten war, daß gleichzeitig seine "Eitelkeit", das heißt dieses Bedürfnis, sich körperlich zu erquickern, zu erneuern, mehrere Male am Tage die Kleidung zu wechseln, sich wiederherzustellen und morgenfrisch zu machen... [8, S. 429].

Welch ein Gegensatz zwischen der leidenden Schlawheit seiner Züge und der eleganten, beinahe martialischen Toilette, die diesem

Kopf gewidmet war – dem parfümierten, lang ausgezogenen Schnurrbart, der peinlich rasierten Glätte von Kinn und Wangen, der sorgfältigen Frisur des Haupthaars, dessen beginnende Lichtung am Wirbel nach Möglichkeit verdeckt war... [8, S. 478].

Внутрішній портрет Томаса. Уже на початку роману автор показує характер героя. Томас постає перед нами, на відміну від свого молодшого брата, як “solider und ernster” Mensch. Йому притаманні такі риси, як *Muntheit, Herzlichkeit, Ernst und Eifer*. Ключовими епітетами є *solid, ernst, neidlos, herzlich, klug i verständig*. Наприклад: *Thomas, das ist ein solider und ernster Kopf; er muß Kaufmann werden, darüber besteht kein Zweifel* [8, S. 13].

Thomas, dem solche Begabung abging, stand neben seinem jüngeren Bruder und lachte neidlos und herzlich [8, S. 14].

Thomas, der seit seiner Geburt bereits zum Kaufmann und künftigen Inhaber der Firma bestimmt war..., war ein kluger, regsamer und verständiger Mensch, der sich übrigens aufs köstlichste amüsierte [8, S. 64].

Внутрішній портрет характеризується спочатку такими рисами, як *Kampf um den Erfolg, Liebenswürdigkeit, Pünktlichkeit, Eitelkeit, Wachheit, Energie, Sauberkeit, Neuheit, Erfrischung i Stärkung*; згодом з’являються *Müdigkeit, Überdruß i Verzweiflung*.

Сенатор мав сильний характер. Найважливішими для нього були інтереси і престиж сім’ї. Для портретної характеристики автор використовує фразеологічні вирази: *... seitdem Thomas Buddenbrook die Zügel in Händen hielt, ein genialerer, ein frischer und unternehmerischer Geist den Betrieb beherrschte* [8, S. 272].

Thomas Buddenbrook, ganz voll von dem Wunsche, der Firma den Glanz zu wahren und zu mehren, der ihrem alten Namen entsprach, liebte es überhaupt, im täglichen Kampf um den Erfolg seine Person einzusetzen, denn er wußte wohl, daß er seinem sicheren und eleganten Auftreten, seiner gewinnenden Liebenswürdigkeit, seinem gewandten Takt im Gespräche manch gutes Geschäft verdankte [8, S. 273].

Після смерті батька Томас стає власником фірми, у якого з’являються нові цілі: *Er trat ans Fenster und blickte, die Hände auf dem Rücken, ein Lächeln auf seinem intelligenten Gesicht... Wie es in der Natur der Dinge lag, gingen Amt und Titel des königlich Niederländischen Konsulats, das Thomas sofort nach dem Tode seines Vaters hätte für sich in Anspruch nehmen können...* [8, S. 282].

Як чоловік любить сенатор свою жінку – пані Герду, але власні інтереси та інтереси своєї фірми були для нього найважливіші: *Er hütete sich, das gesellige Leben zu vernachlässigen. Zwar ließ in dieser Beziehung seine Pünktlichkeit zu wünschen übrig, und beständig erst in der letzten Sekunde, wenn seine Gattin, in großer Toilette, und der Wagen unten schon eine halbe Stunde gewartet hatten, erschien er mit einem „Pardon, Gerda: Geschäfte...”* [8, S. 371].

Автор детально описує важливі риси характеру Томаса, його прагнення до моди й люксу: *Das, was man Thomas Buddenbrooks “Eitelkeit” nannte, die Sorgfalt, die er seinem Äußeren zuwandte, der Luxus, den er mit seiner Toilette trieb, war in Wirklichkeit etwas gründlich anderes* [8, S. 429].

Поширеними є також фразеологічні єдності: *So war es nicht Übermut, daß Senator Buddenbrook im Sommer dieses Jahres 63 umherging und über dem Plane sann, sich ein großes, neues Haus zu bauen. Wer glücklich ist, bleibt am Platze* [8, S. 430].

Через проблеми з фірмою старіє Томас на очах, чує себе погано й утрачає віру в краще майбутнє: *In ihm war es*

leer, und er sah keinen anregenden Plan und keine fesselnde Arbeit, der er sich mit Freude und Befriedigung hätte hingeben können [8, S. 630].

Томас Манн детально описує внутрішній стан героя, зміну його характеру: *Wirklich! Thomas Buddenbrooks Dasein war kein anderes mehr als das eines Schauspielers, eines solchen aber, dessen ganzes Leben bis auf die geringste und alltäglichste Kleinigkeit zu einer einzigen Produktion geworden ist* [8, S. 632].

Його стан пробуджує в ньому потребу в мисленні, у пошуках правди, тому звертається він до філософії Шопенгауера: *Der Tod war ein Glück, so tief, daß es nur in begnadeten Augenblicken, wie dieser, ganz zu ermessen war. Er war die Rückkunft von einem unsäglich peinlichen Irrgang, die Korrektur eines schweren Fehlers, die Befreiung von den widrigsten Banden und Schranken – einen beklagenswerten Unglücksfall machte er wieder gut* [8, S. 677].

Мовний портрет. Томас Манн демонструє мовний портрет, який складається з лексичних і фразеологічних одиниць (професійна лексика, французькі слова, повсякденна мова героя).

У листі до своєї мами Томас розповідає про свої взаємини з майбутньою дружиною, при цьому використовуючи професійну лексику: *“Ich liebe sie, aber es macht mein Glück und meinen Stolz desto größer, daß ich, indem sie mein eigen wird, gleichzeitig unserer Firma einen bedeutenden Kapitalzufluß erobere”* [8, S. 296].

Автор завжди показує бажання героя стати власником компанії: *“Wir müßten längst die Million erreicht haben!” sagte er mit vor Erregung gepreßter Stimme, indes seine Hände zitterten. „Großvater hat in seiner besten Zeit schon 900000 zur Verfügung gehabt... Mein Gott, sie liegt in der Natur der Dinge; verzeiht, wenn ich in diesem Augenblick allzu ausschließlich im Sinne der Firma rede und wenig familiär”* [8, S. 261].

Автор описує прагнення Томаса стати сенатором: *“Ich will meinem Amte gewissenhaft vorstehen, das Wohl des Staates nach allen meinen Kräften erstreben, die Verfassung desselben getreu befolgen, das öffentliche Gut redlich verwalten und bei meiner Amtsführung, namentlich auch bei allen Wahlen, weder auf eigenen Vorteil noch auf Verwandtschaft oder Freundschaft Rücksicht nehmen. Ich will die Gesetze des Staates handhaben und Gerechtigkeit üben gegen jeden, er sei reich oder arm”* [8, S. 428].

Томас часто використовує багато французьких слів, таких як *Coups, Bureaukrat, Garçon, Privatcomptoir*: *“Ein Geschäftsmann darf kein Bureaukrat sein!” sagte er zu Stephan Kistenmaker... Und welche Anstrengungen seitdem, welch hübscher Erfolg, welche guten Coups hie und da! Und Mamas Mitgift! Mamas Erbe! Ach, aber die beständige Zersplitterung...”* [8, S. 274].

Під час розмови з Тоні показує автор ставлення сенатора до змін у його житті: *“Zunächst bin ich sehr froh, verheiratet zu sein und einen eigenen Hausstand begründet zu haben. Du kennst mich: ich hätte schlecht zum Garçon getaucht”* [8, S. 309].

Томас був дуже задоволений своїм подарунком: *“Ich dank’ euch herzlich, meine Lieben! Das ist ein sehr schönes und sinniges Geschenk! Was meint ihr – wohin hängen wir es? Ins Privatcomptoir?”* [8, S. 495].

Томас використовує багато прислів’їв (*Wenn das Haus fertig ist, so kommt der Tod*) і фразеологічних виразів (*hat es an einem Haare gehangen, ich habe andere Ziele dabei vor Augen*), що є типовим для цього героя. *“Ich habe in den letzten Tagen oft an ein türkisches Sprichwort gedacht, das ich irgendwo las.: Wenn das Haus fertig ist, so kommt der Tod. Nun, es braucht noch nicht gerade der Tod zu sein. Aber der Rückgang... der Abstieg... der Anfang vom Ende”* [8, S. 441].

Висновки. Отже, прикметники, багаті на художні можливості, збагачують образ і мову героя, роблять її точною, багатою, виразною, виявляють велику стилістичну вагу у високохудожній формі вислову, в концентрації думки. Усі запаси прикметникової лексики, все їх багатство знаходяться в стані активної дії. Наявність явища яскравої епітетизації свідчить про те, що художні можливості автора справді невичерпні. Перспективою для подальшого дослідження є портретна характеристика інших головних героїв роману «Будденброки».

Література:

1. Галанов, Б. Искусство портрета. Москва: Советский писатель, 1967.
2. Гіков Л.В. Особливості функціонування прикметників у текстах німецької художньої прози. *Studia Linguistica*. 2011. Випуск 5.
3. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Коваль та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997.
4. Кричевская Л.И. Портрет героя. Москва: Азбука, 1994.
5. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005.
6. Мальцева О.А. Семантико-стилистическая интерпретация словесного портрета и повторной номинации в художественном прозаическом тексте. Ленинград, 1986.
7. Ткачівська М.Р., Лазарович В.В. Сталі словосполучення типу «прикметник + іменник» у ролі національно-маркованих фразеологізмів. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Філологія»*. Івано-Франківськ: Плай, 1999.
8. Mann Th. *Buddenbrooks*. Aufbau-Verlag, Berlin/Weimar, 1973.

Мельник М. М. Портретная характеристика главного героя романа Томаса Манна «Будденброки»

Аннотация. В статье рассмотрена проблема использования прилагательных в описании портретной характеристики главного героя в романе Томаса Манна «Будденброки». Подчеркнута исключительная значимость детального описания внешности главного героя, его жестов, одежды в изображении социально-исторического времени. Установлено, что в выборе прилагательных, в высокой частоте употребления и их стилиевых функциях отражены основные закономерности и тенденции индивидуального стиля автора.

Ключевые слова: Томас Манн, портрет, прилагательное, социальный статус, индивидуальный стиль.

Melnyk M. Portrait characteristics of the main hero in the novel “Buddenbrooks” by Tomas Mann

Summary. The article deals with the adjectives as means of the language formation and peculiarities of their function in the novel by Thomas Mann “Buddenbrooks”. It emphasizes the crucial importance of a detailed description of the heroes appearance. It is noted that the novel adjectives indicate the person’s appearance and his social status. The article was aimed at investigating the stylistic language means, frequency of their usage and their function peculiarities in the text. The ways of realization of the adjectives’ semantic shades while creating the exterior portrait, as well as emotional and expressive effects have been investigated. It has been found out that the main patterns and tendencies of the author’s style are being reflected in the adjectival lexical units’ selection, in the high frequency of their usage, and in their style functions.

Key words: Thomas Mann, portrait, adjectives, social standing, idiostyle.